

Integrirani glasbeni model za delo z otroki in mladostniki v vzgojnih zavodih¹

An integrated music model applied in work with children and youth in educational institutions

Marija Pepelnak-Arnerič

Povzetek

Marija Pepelnak-Arnerič, mag. soc. ped., Osnovna šola Komenda, Moste 40, 1218 Komenda. Prispevek opisuje integrirani glasbeni model za delo z otroki in mladostniki v vzgojnih zavodih. Model sem oblikovala na podlagi teoretičnega in praktičnega poznavanja dela z otroki in mladostniki z vedenjskimi težavami in nekaterih, v svetu že uveljavljenih modelov. Sestavljen je iz skupinskega in individualnega načina dela, ki se povezujeta. V nadaljevanju je predstavljena akcijska raziskava, ki je preverjala delovanje modela v praksi.

Ključne besede: glasba, osebni razvoj, glasbeni mo-

¹ Članek prinaša rezultate magistrske naloge, ki jo je avtorica izdelal in uspešno zagovarjala pod mentorstvom dr. Alenke Kobalt.

del, glasbene dejavnosti, vedenjske motnje, glasbena terapija

Abstract

This article describes an integrated music model applied in work with children and teenagers in educational institutions. The model has been a result of theoretical and practical work with children and teenagers with behavioural problems and follows some well-established models used in other countries. It includes a combination of group and individual methods of work. The paper further presents the field work which tested the model in practice.

Keywords: *music, personality development, music models, music activities, behaviour problems, music therapy*

1. Uvod

Ko sem začela poučevati glasbo, sem bila prepričana, da mladostniki poslušajo samo glasbo, ki je trenutno popularna, niti najmanj pa jih ne zanimajo ostale zvrsti, torej tudi klasična glasba ne. Menila sem, da bi z ustreznim pristopom uspela približati to vrsto glasbe vsaj nekaterim. Hkrati pa sem začela sodelovati z Mladinskim domom Jarše in ugotovila, da so tam razmere precej drugačne. Vsekakor so poslušali veliko glasbe. Izkušnje so me pripeljale do spoznanja, da bi lahko bila glasba odlično sredstvo za delo z mladimi v zavodih in pomoč vzgojiteljem tudi pri ohranjanju lastne psihične kondicije za tovrstno delo.

Možnosti, ki jih za delo z vedenjsko in osebnostno motenimi otroki in mladostniki nudi glasba, sem poskušala proučiti v okviru diplomskega dela (1993). Leta 1993 sem izvedla raziskavo v vseh vzgojnih in prevzgojnih zavodih v Sloveniji, kjer sem ugotovljala, kakšen pomen pripisujejo vzgojitelji v teh domovih glasbi, kaj jim pomeni kot pomoč pri njihovem delu in kakšen odnos imajo do nje sami, kar naj bi mi pomagalo pri spodbujanju sistematičnih glasbenih dejavnosti v zainteresiranih zavodih. Ugotovila sem, da večina vzgojiteljev pripisuje glasbi pozitivno delovanje, menijo, da glasba omogoča sproščanje, pomiritev, zabavo, doživljanje lepega ipd.

2. Integrirani glasbeni model za delo z otroki in mladostniki v vzgojnih zavodih

Glasba na splošno, zlasti uporaba instrumentov in petje, nudi veli-

ke možnosti pri delu z otroki, ki imajo težave pri komunikaciji. Poljski filozof Schaff (v Motte-Haber, 1990,16) je opredelil glasbo kot čustveno komunikacijo, po Trstenjaku (1994) pa bi jo lahko opredelili tudi kot simbolično govorico. Naše mišljenje se mora neprenehoma objektivizirati in se obnavljati s konkretnim izražanjem, s samokontrolo in zrcaljenjem. To dosežemo, kadar se soočamo z mislimi drugih ljudi. V umetnosti se mišljenju pridruži čustvovanje oz. doživljanje. Kadar se človek izraža z glasbo, poustvarja zvočne slike, ki jim je najprej prisluhnil v svoji notranjosti in jih s svojim glasom ali instrumentom posreduje partnerjem v komunikaciji. To dejstvo me je spodbudilo k zasnovi **integri-ranega glasbenega modela**. Sestavila sem ga na podlagi teoretičnega poznavanja v glasbi obstoječih modelov, ter hkrati poznavanja dela z otroki in mladostniki z vedenjskimi težavami. Teoretična izhodišča integriranega modela temeljijo na glasbeno terapevtskih modelih in hipotezah strokovnjakov (glasbeno-psihološkega in glasbeno-pedagoškega profila, kot so John Sloboda, Wilfried Gruhn, Howard Gardner, Helga de la Motte Haber in drugi) o glasbenem razvoju otrok.

Vsebinsko sestavljajo model štiri dejavnosti: poslušanje, petje, igranje na instrumente in ustvarjanje, ki vključuje tudi ples in likovne elemente. V vsaki sekvenci dejavnosti prevladuje ena izmed naštetih dejavnosti, glede na dinamiko pa se vključujejo tudi elementi ostalih dejavnosti.

Individualne in skupinske delavnice, ki se izvajajo, so sestavljene iz treh temeljnih sekvenc. **Uvodni del** poskuša udeležence motivirati za določeno glasbeno dejavnost in v njem naj bi se odstranile individualne ovire za delo. **Glavni del** temelji na izbrani in spreminjajoči se osrednji dejavnosti, **zaključni del** pa oblikujejo udeleženci glede na lastne potrebe in položaj.

Izvedba delavnic poteka v **individualni in skupinski obliki dela**, ki se povezujeta.

Glavna značilnost individualnega dela je poudarjen osebni stik in možnost upoštevanja individualnih želja in potreb udeleženca.

V uvodni individualni delavnici voditelj predstavi udeležencu možnosti, ki so na voljo v okviru teh delavnic: igranje na izbrani instrument (izbira lahko med tistimi, ki so v zavodu na voljo), poslušanje glasbe, petje, itd. V pogovoru mora tudi ugotoviti udeleženčev odnos do glasbe in katera zvrst mu je najbližja. Vsak udeleženec naj bi se učil nekega instrumenta, npr. kitare, sintetizatorja, blokflavte ali ka-

terega izmed melodičnih instrumentov Orffovega instrumentarija. Instrumente pred dokončno izbiro preizkusi. Ko se odloči za instrument, se mora tega držati do konca poteka teh delavnic. Udeležencu zaigramo nekaj lažjih skladbic, izmed katerih izbere tisto, ki se jo želi do konca delavnic naučiti. Nadaljnji korak je učenje osnov tehnike igranja. Voditelj tudi predoči udeležencu morebitne težave, do katerih lahko pride ob vadbi. Vsako naslednjo individualno delavnico voditelj preigra z udeležencem del skladbe, ki jo je ta od predhodne delavnice vadil, popravi morebitne napake, pohvali, kar je dobro, pomaga rešiti probleme, ki se pokažejo ob vadbi, predvsem pa da udeležencu potrebno spodbudo za nadaljevanje.

Teoretično utemeljitev tega dela individualne delavnice najdemo v modelu Gertrud Orff (1990). Ta pojmuje instrument kot posredni pristop do otrokove notranjosti, ki je iz različnih razlogov ne more izraziti na drugačen način. Voditelju omogoča vstopiti v otrokov miselni svet in vzpostaviti polje za prenos informacij. Instrument postane objekt, v katerega otrok usmeri svojo pozornost. Preden iz instrumenta izvabimo željeno melodijo, ali izrazimo, kar pač hočemo izraziti, moramo večkrat poskušati. Zato je igranje po njenem mnenju priložnost, da se nauči potrpežljivosti pri iskanju običajnih možnosti izražanja. Eva Mees Christeler (1988) pa vidi v izbiri instrumenta možnost, da udeleženec dela na sebi na tistem področju, kjer ima težave.

Voditelj nameni pomemben del individualne delavnice tudi petju. Glede na izrazno moč petja, aktiviranje celotnega telesa, učenja kakovostnega dihanja in pravilnega in sproščenega petja, ki jo lahko utemeljujemo z Newhamovim modelom (1994) in modelom Glas kot izražanje čustev (Franco, 1994) ter bazični koncept zvoka, poslušanja in vibracije človeškega telesa (McLellan, 1991), bi bilo škoda zanemariti to dejavnost. V individualni delavnici se kaže možnost, da udeleženec ob podpori voditelja premaga strah pred petjem, ker bo petje potreboval tudi pri delu v skupinskih delavnicah, kjer bi bilo uvajanje v petje zaradi navzočnosti drugih marsikomu zelo težko. V individualni delavnici udeleženec osvoji tudi osnove pevskega dihanja, ki mu bo koristilo tudi na drugih področjih življenja.

Glede na začetni pogovor o zvrsteh glasbe, ki so udeležencu najbližje, izberemo tudi glasbo, ki jo bomo poslušali pri individualnih delavnicah. Večina otrok in mladostnikov nam bo kot svojo najljubšo verjetno navedla katero izmed trenutno popularnih zvrsti, glede na to, da ima glasba velik pomen tudi v vrstniških skupinah (Brake, 1984).

Skupaj poskušamo poiskati značilnosti te glasbe in jo poskušamo skupaj z udeleženci ovrednotiti, skozi potek delavnic pa usmerjamo interes k zahtevnejši glasbi, oz. v primeru, da udeleženec ne ve, katera je njegova najljubša zvrst, mu jo pomagamo odkrivati. Posebej pomembno je, da voditelj delavnic vnaprej ne odkloni glasbe, ki je mladostnikom blizu in je ne omalovažuje, ker bi s tem onemogočil nadaljno komunikacijo. Nasprotno pa lahko poznavanje teh zvrsti in sposobnost pogovarjanja o njih pri gojencih ustvari občutek bližine, občutek, da jih voditelj razume, kar ustvarja podlago za zaupanje pri nadaljnjem delu.

Ob zahtevah, ki jih postavlja muziciranje, ob ustvarjanju zaupanja med voditeljem in udeležencem, se nujno slej ko prej pojavi potreba po pogovoru o udeleženičevih trenutnih problemih, ki jih ima z okolico ali sam s seboj, odkrivajo pa se tudi vedenjske značilnosti posameznega udeleženca in voditelja. Ker je v tem modelu predvideno, da je voditelj delavnice tudi vzgojitelj ali drug strokovni delavec zavoda, se v individualni delavnici pokaže možnost za reševanje problemov. Če se problem nanaša na celotno skupino, in ob privoljenju udeleženca, je možnost, da se pri individualnih delavnicah ugotovljeni problemi rešujejo na sestanku celotne vzgojne skupine ali če je pri skupinskih delavnicah udeležena večina skupine, tudi tam.

Skupinski del zajema vse attribute skupinske dinamike in posebnosti skupinskega muziciranja: stike med člani skupine, medsebojno pomoč, sodelovanje pri muziciranju, razvijanje odnosa do drugih udeležencev, verbalizacijo čustev, izražanje želja, upoštevanje navodil, dajanje pobud, itd. Pri načrtovanju skupinskega dela moramo upoštevati tudi potrebe, ki jih je izrazil vsak posameznik v individualni delavnici. V začetku prve skupinske delavnice poskušamo ustvariti povezanost med posameznimi člani skupine z uvodnimi dihalnimi vajami in iskanjem lastnega notranjega tona. Potem poskušamo tone vsakega posameznika urediti v neko prijetno sozvenenje. Ko smo približno uglašeni, vzame vsak svoj instrument. Za uvod v igranje poskuša vsak udeleženec z instrumentom izraziti svoje trenutno počutje po vzoru modela Christellerjeve (1988). Nato voditelj predstavi lažji ritem, ki ga igrajo po vrsti na predvidene ritmične instrumente. Postopoma priključuje druge ritmične motive in na koncu še melodične, tako da na koncu izvedejo skladnico skupaj. Model predpostavlja začetek (prva dva zaporedna tedna) z individualnima delavnicama. Od ene do druge delavnice udeleženci tudi vadijo naloge, ki jih določijo skupaj z

mentorjem. Delo se nadaljuje izmenično v individualnih in skupinskih delavnicah. Zaključek vseh delavnic je javna predstavitev tega, česar so se udeleženci naučili. Ta nastop jim omogoča predstaviti svoje delo, se samopotrjevati in je motivacija za nadaljevanje glasbene dejavnosti v prostem času pod vodstvom pristojnega vzgojitelja.

3. Namen raziskovanja in uporabljena raziskovalna metodologija

3.1. Namen raziskave

Namen akcijske raziskave je bil preveriti delovanje integriranega glasbenega modela pri neposrednem delu z otroki in mladostniki z vedenjskimi težavami. Cilji, ki jih model skuša zasledovati s poslušanjem, petjem, igranjem na instrumente in ustvarjanjem, so: razvijanje glasbenih sposobnosti in večanje znanja in s tem možnosti za koristno preživljanje prostega časa, spodbujanje ustvarjalnosti, spodbujanje izražanja misli in čustev in s tem samospoznavanja, večanje zaupanja v lastne sposobnosti, povečevanje zmožnosti sodelovanja z ostalimi člani skupine, vzgojitelji in voditeljico delavnic, spodbujanje ustrezne komunikacije med udeleženci glasbenih delavnic in učenje komunikacije z izvajanjem specifičnih glasbenih aktivnosti in sprostitvev.

Glede na naravo raziskovanja v glasbi, ki zajema širok spekter subjektivnih podatkov, ki jih pridobimo na podlagi doživetega razumevanja pojavov, in na drugi strani objektivnega vidika, ki ga zahteva znanstveno raziskovanje, sem se odločila za akcijsko raziskavo, ki je povezovala kvantitativni in kvalitativni pristop, načrtovan na podlagi teoretičnih predpostavk Mužiča (1994), Marentič-Požarnikove (1987), Adama (1982) in drugih.

3.2. Vzorec

Sodelovanje v delavnicah sem ponudila gojencem in gojenkam doma Malči Belič (DMB) ter Prehodnega mladinskega doma (PMD). Odločitev za sodelovanje je bila prostovoljna. V vsakem zavodu sem oblikovala po eno skupino. Pri dejavnostih je redno sodelovalo dvanajst udeležencev in eden občasno. Šest udeležencev je sestavljalo mlajšo skupino (DMB, od 12 do 15 let) in sedem starejšo skupino (PMD, od 15 do 17 let). V mlajši skupini sta bili dve dekletki in štirje fantje, v starejši pa pet deklet in dva fanta. Glede na to, da so merila za sprejem v isto-

vrstne vzgojne zavode v Sloveniji podobna, lahko pojmuje, da je izbrani vzorec reprezentativen za istovrstne vzgojne zavode v Sloveniji, kar je bilo potrjeno tudi v telefonskih pogovorih s predstavniki domov (Mladinski dom Maribor, Veržej, Smlednik, Planina, Višnja Gora).

3.3. Postopek izvedbe delavnic

Prvi akcijski korak je predvideval 4 skupinska in 6 individualnih srečanj z vsakim udeležencem. Skupaj sem za izvedbo delavnic v prvem akcijskem koraku porabila 80 pedagoških ur. Drugi akcijski korak je predvideval 4 skupinska in 4 individualna srečanja z vsakim udeležencem. Za izvedbo vseh delavnic v drugem akcijskem koraku sem porabila 56 pedagoških ur. V obeh akcijskih korakih je bilo 156 pedagoških ur neposrednega dela z otroki in mladostniki. Predvideno je bilo tudi samostojno delo udeležencev zunaj delavnic.

Vsebina individualnih delavnic je bila načrtovana za vsakega udeleženca posebej glede na njegov specifični interes. Vsebina vseh skupinskih delavnic je enakomerno pokrila vse predvidene dejavnosti. V prvem koraku 2 delavnici s poudarkom na poslušanju, 2 s poudarkom na petju, 2 na igranju in izdelavi instrumentov, 2 na ustvarjanju, pri čemer so bili v vsaki delavnici zastopani tudi elementi ostalih glasbenih dejavnosti in muzikoterapije, v drugem koraku pa po 1 delavnica s poudarkom na posamezni dejavnosti. Poseben poudarek je bil na spodbujanju ustvarjalnosti in motivaciji. Za ocenjevanje likovnih izdelkov sem si zagotovila sodelovanje ustreznih strokovnjakov z likovnega področja.

3.4. Raziskovalni instrumenti in zbiranje podatkov

Najprej sem v intervjuju zbrala odgovore udeležencev o zanimanja za petje, odnosu do glasbe na splošno, najljubših zvrsteh in dejavnosti ter želje pri individualnem delu. Začela sem z individualnim delom. Glede na dobljene informacije iz intervjuja sem poskusila uvesti najboljši način za spodbujanje vseh glasbenih dejavnosti. Glasbo, ki smo jo poslušali, sem načrtovala na podlagi informacije o najljubših zvrsteh. Pri skupinskem muziciranju sem spodbujala sodelovanje in poskušala motivirati vsakega udeleženca. Pri individualni in skupinski obliki sem posebno pozornost namenila možnosti, da udeleženci izrazijo svoje želje in potrebe ter svobodno izražajo svoja čustva.

Instrumentarij, ki sem ga uporabila, so sestavljali nestandardiziran anketni vprašalnik, ocenjevalni list za oceno udeležencev v indi-

vidualni in skupinski delavnici, ki ga izpolni voditelj delavnice, samoocenjevalni list za udeleženca v individualni delavnici, samoocenjevalni list za udeleženca v skupinski delavnici, ocenjevalni list za analizo video posnetka in ocenjevalni list za ocenjevalce likovnih izdelkov. Anketni vprašalnik sem preizkusila na pilotskem vzorcu, ki ga je sestavljalo 25 učencev OŠ Komenda - Moste, starih od 12 do 15 let, ki so se sami prijaviли v glasbeno delavnico na tej šoli. Na podlagi izračunov koeficientov zanesljivosti ter analize posameznih postavk sem ugotovila, katere od njih so primerne za uporabo v končni obliki vprašalnika in lestvic.

4. Rezultati

V preliminarnem intervjuju so udeleženci pripovedovali o svojem odnosu do glasbe in o razlogu za sodelovanje v glasbenih delavnicah. Odgovore smo obdelali kvalitativno.

Tabela 1: Razvrščanje kod v kategorije glede na cilje intervjuja

Mnenja v zvezi z glasbo:	Št. izborov:
Z glasbo se preganja dolčas	9
Želja učiti se instrumentov	9
Najljubše zvrsti so pank, tehno, rejev, pop	8
Želja učiti se glasbeno teorijo	7
Udeležba v delavnicah zaradi pričakovanja zanimivega, novega znanja, ljubezni do glasbe	6
Z glasbo se da sporazumevati	6
Želja prepevati	5
Poznavanje pojma ustvarjalnost, sebe ocenjujem kot ustvarjalnega	5
Glasba me sprošča	4
Z glasbo se pomirim	3
Najraje poslušam glasbo	3
Najljubša je umirjena in klasična glasba	2
Glasba je zabava	2
Glasbo poslušam kadarkoli, brez posebnih pogojev	2

Udeleženci so bili zainteresirani za sodelovanje pri glasbenih delavnicah zaradi pričakovanja zanimivega, zaradi pridobivanja novega znanja ali ker se želijo ukvarjati z glasbo. Sami veliko poslušajo najrazlič-

nejše zvrsti, od popa, pankaa, roka, do tehna, dve dekleti tudi klasiko. Glasba jim pomeni preganjanje dolgočasje, sprostitve, zabavo, zvočno kuliso ob učenju, sredstvo za pomirjanje ipd. Najbolj si želijo igrati instrumente, najbolj zaželjena instrumenta sta kitara in sintetizator, dva izmed udeležencev pa si želita igrati bobne, ker zanju predstavljajo instrument, ki ju bo povezal z vrstniki, ki igrajo v zavodskem ansamblu, oz. si želita postati bobnarja v kakem ansamblu. Hkrati so bobni, po njunem, prestižni instrument v vrstniški skupini. Nekateri udeleženci želijo peti, ena udeleženka se je s petjem že javno predstavila na radijski oddaji in ima željo po učenju petja. Vsi si želijo znati glasbeno teorijo, vendar je nihče ne obvlada. Pripravljeni so se potruditi, de se je naučijo.

Udeleženci so izpolnjevali anketni vprašalnik pred začetkom prve delavnice in po zaključku zadnje delavnice. V tej predstavitvi bom navedla le obdelavo odgovorov, ki po mojem mnenju bistveno prispevajo k potrjevanju zastavljenih ciljev. Na vprašanje, kdaj poslušajo glasbo, smo dobili take odgovore:

Tabela 2: Število udeležencev, ki je izbralo posamezne okoliščine, v katerih poslušajo glasbo

Prvo anketiranje:	Drugo anketiranje:			
	f	%	f	%
Odgovor:				
Kadar se želim sprostiti	5	41.7	7	58.5
Kadar se želim umiriti	5	41.7	2	16.7
Kadar mi je dolgčas	7	58.5	6	50.0
Kadar želim plesati	4	35.5	4	35.5
Ko se učim	7	58.5	4	35.5
Na zabavah	3	25.0	2	16.7

Tabela 3 kaže njihove odgovore na vprašanje, ali se je z glasbo mogoče sporazumevati.

Tabela 3: Mnenje o tem, kako dobro se da sporazumevati z glasbo

Anketiranje:	Zelo dobro	Dobro	Srednje	Slabo	Se ne da	Brez odgovora
Prvo	4	1	4	0	2	1
Drugo	4	4	2	1	0	1

Po končanih delavnicah ostaja število tistih, ki so že na začetku ocenjevali, da se z glasbo da sporazumevati, enako. Trije več ocenjujejo, da se da z glasbo sporazumevati dobro, dva manj srednje, eden na novo meni, da slabo, ni pa pri drugem izpolnjevanju nikogar več, ki bi ocenjeval, da se z glasbo ni mogoče sporazumevati. V obeh skupinah enako število udeležencev ocenjuje možnost sporazumevanja kot zelo dobro v obeh izpolnjevanjih, razlika pa se kaže v oceni dobro, kjer je v starejši skupini tudi največja razlika med prvim in drugim izpolnjevanjem.

Tabela kaže odgovore, ki odražajo ocene lastne ustvarjalnosti.

Tabela 4: Ocena pogostosti lastne ustvarjalnosti udeležencev

Ocena pogostosti:	Zelo pogosto		Pogosto		Včasih		Redko		Zelo redko		Nikoli	
	1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.
Izpolnjevanje:												
Oblika ustvarjalnosti:	1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.
Ko slišim glasbo, si želim tudi sam napisati pesem	0	1	1	2	3	3	3	1	2	1	3	4
Rad rišem ob glasbi	3	1	1	2	3	3	0	3	1	1	4	2
Opazim, kar je lepega okrog mene	1	3	3	7	3	1	3	0	0	0	2	1
Rad pišem pesmi	0	1	3	0	3	2	0	1	2	3	4	5
Rad si izmišljam kaj novega	1	2	1	3	4	4	2	1	2	0	1	2
Znam zanimivo pripovedovati	0	1	1	5	6	2	2	3	2	1	0	0
Skupaj	5	9	10	19	22	15	10	9	9	6	14	14

Pri oceni ustvarjalnosti glede na posamezne trditve opazimo, da so udeleženci skupaj izbrali "zelo pogosto" in "pogosto" pri prvem izpol-

njevanju manjkrat kot pri drugem. Ostale stopnje pogostosti pa so v drugem izbiranju izbrali manjkrat pri prvem, kot pri drugem izbiranju. "Nikoli" so izbrali obakrat v enakem številu. Največ razlike je pri postavki "opažanje lepega". Po končanih delavnicah je bil tudi kakšen udeleženec več, ki je pisal pesmi. Po eden več si tudi pogosteje rad izmišlja kaj novega, eden več pa si nikoli ne izmišlja novega. Nekateri so pri drugem izpolnjevanju bolje ocenjevali svoje znanje zanimivega pripovedovanja.

Tabela 5: Srednja ocena za posamezno postavko v izbranih individualnih delavnicah pri gojenjih DMB (vsako postavko je vodja delavnice ocenjevala na šeststopenjski lestvici, pri čemer ocena 6 pomeni najvišjo stopnjo strinjanja s trditvijo).

Delavnica:						
Postavka:	1.	3.	5.	7.	9.	10.
Je iniciativen	1,50	2,33	3,16	3,50	3,50	4,00
Se hitro naveliča	5,83	5,66	4,16	3,16	2,00	1,83
Besedno opisuje čustva	1,50	2,16	2,33	3,00	3,00	3,50
Izraža želje	1,66	2,33	3,16	3,83	3,16	4,16
Upošteva navodila	3,83	4,50	5,00	5,66	5,33	5,83
Daje pobude	1,33	2,33	2,50	3,50	3,00	4,00
Izraža želje po pridobivanju glasbenega znanja	1,66	2,50	2,50	3,66	3,16	3,16
Izraža zaupanje v svoje sposobnosti	1,16	1,83	2,50	3,16	2,50	3,33
Izraža želje po igranju instrumentov	3,66	5,00	5,83	6,00	5,00	6,00
Posluša glede na dogovorjena pravila	3,00	4,50	4,66	5,33	4,03	5,16
Se trudi pri ustvarjanju novega	1,16	1,50	2,66	3,33	2,66	3,66

Pri prvi postavki je razvidno, da srednja ocena postopoma raste od 1,50 do ocene 4. Pri oceni druge postavke smo opazili visoko stopnjo strinjanja s trditvijo, kar pomeni, da so se udeleženci, po mnenju voditeljice, hitro naveličali ene dejavnosti, zlasti v prvih delavnicah v prvem koraku, v drugem pa je dinamika različna, kar pripisujem temu, da so proti koncu udeleženci vedeli, da se približuje zaključna delavnica. Pri besednem opisovanju čustev se sicer ocena od prve do desete delavnice spremeni, vendar ne preseže veliko srednje ocene. Glede na izkušnje so si udeleženci vedno bolj upali izražati želje in

dajati pobude, so pa tudi vedno bolj upoštevali navodila, s tem, da že v začetnih delavnicah s tem ni bilo težav. Da si želijo pridobivati nova glasbena znanja, so izrazili že v uvodnih intervjujih, zato bi bilo pričakovati nekaj višjo oceno te postavke. Želja po igranju instrumentov je bila močna že na začetku, trudili pa so se tudi pri ustvarjanju novega.

Tabela 6: Srednja ocena za posamezno postavko v izbranih individualnih delavnicah pri gojencih PMD (vsako postavko je vodja delavnice ocenjevala na šeststopenjski lestvici, pri čemer ocena 6 pomeni najvišjo stopnjo strinjanja s trditvijo).

Delavnica:						
Postavka:	1.	3.	5.	7.	9.	10.
Je iniciativen	2,33	3,00	3,60	2,16	3,33	4,00
Se hitro naveliča	3,16	3,16	4,40	4,16	2,00	2,50
Besedno opisuje čustva	1,66	2,16	2,00	3,66	3,33	2,66
Izraža želje	2,66	3,33	2,60	2,83	4,00	3,50
Upošteva navodila	3,50	4,50	4,00	3,50	4,66	3,83
Daje pobude	2,83	3,00	2,80	2,50	3,83	3,33
Izraža želje po pridobivanju glasbenega znanja	3,50	4,16	2,80	3,33	4,83	3,33
Izraža zaupanje v svoje sposobnosti	1,33	2,16	2,40	1,50	2,50	2,16
Izraža želje po igranju instrumentov	3,33	4,50	3,20	4,60	5,50	4,16
Posluša glede na dogovorjena pravila	3,50	4,16	3,20	3,66	4,83	4,00
Se trudi pri ustvarjanju novega	2,50	2,50	2,80	2,16	3,00	2,83

Pri prvi postavki je razvidno, da je že v prvi delavnici razmeroma visoka srednja ocena, kar gre pripisovati veliki zainteresiranosti nekaterih udeleženk. Pri oceni druge postavke je dinamika različna, kar pripisujem temu, da so potekale delavnice v različnih osebnih okoliščinah udeležencev. Pri besednem opisovanju čustev se sicer ocena od prve do desete delavnice spremeni z vrhom v sedmi delavnici. Glede na izkušnje so si udeleženci vedno bolj upali izražati želje in dajati pobude, slabša ocena v zadnji je logična posledica tega, da je bila to zaključna delavnica. Da si želijo pridobivati nova glasbena znanja, so izrazili že v preliminarjih intervjujih, zato so bile take oceno pričakovane. Želja po igranju instrumentov je bila tudi v

tej skupini močna že na začetku, trudili pa so se tudi pri ustvarjanju novega.

Razlike med mlajšo in starejšo skupino se kažejo pri postavki "se hitro naveliča", kjer se pri mlajših izkazuje hitrejša naveličanost kot pri starejših. Starejši izražajo želje nekoliko bolj v začetnih delavnicah, mlajši pa proti koncu. Starejši izražajo tudi več želja po pridobivanju novega glasbenega znanja. Željo po igranju instrumentov je v večji meri opaziti pri mlajših, starejši pa so bili bolje ocenjeni pri ustvarjanju novega.

Tabela 7: Srednja ocena za posamezno postavko v osmih skupinskih delavnicah z gojenci DMB (vsako postavko je vodja delavnice ocenjevala na šeststopenjski lestvici, pri čemer ocena 6 pomeni najvišjo stopnjo strinjanja s trditvijo).

Delavnica: Postavka:	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
Je iniciativen	2,00	2,33	2,85	3,00	3,16	3,50	3,55	3,66
Se hitro naveliča	5,16	4,00	4,50	4,00	3,50	3,33	3,33	3,50
Besedno opisuje čustva	1,83	2,16	1,83	2,33	2,83	2,16	2,83	2,33
Izraža želje	2,00	2,00	2,33	3,33	3,16	3,66	3,83	3,33
Upošteva navodila	3,33	3,50	4,00	4,50	3,83	4,50	4,66	3,83
Daje pobude	1,83	2,50	2,16	3,33	3,33	2,83	3,00	2,50
Izraža želje po pridobivanju glasbenega znanja	1,83	2,50	2,00	3,50	3,00	3,83	3,50	3,50
Izraža zaupanje v svoje sposobnosti	2,33	1,33	2,33	2,16	3,33	2,33	2,83	2,50
Izraža želje po igranju instrumentov	3,66	4,16	3,66	5,16	4,33	5,66	5,16	3,83
Posluša glede na dogovorjena pravila	3,66	3,66	3,66	4,66	4,83	4,50	4,33	3,66
Se trudi pri ustvarjanju novega	2,66	1,53	3,16	2,16	4,33	2,16	2,50	3,83

Ocena prvih dveh postavk kaže srednjo stopnjo iniciativnosti. Pri oceni druge postavke je dinamika različna, kar pripisujem temu, da so potekale delavnice ob različnih osebnih okoliščinah udeležencev in različni zainteresiranosti za delo glede na predhodne obremenitve udeležencev. Pri besednem opisovanju čustev se sicer ocena od prve

do osme delavnice spremeni bolj malo. Udeleženci so sicer izražali želje in dajati pobude, zaupanje v lastne sposobnosti je malo pod povprečno oceno. Želje po pridobivanju novega glasbenega znanja so izrazili bolj skromno kot v individualnih delavnicah. Želja po igranju instrumentov je bila tudi v tej skupini dokaj izražena, trudili pa so se tudi pri ustvarjanju novega.

Tabela 8: Srednja ocena za posamezno postavko v osmih skupinskih delavnicah z gojenci PMD (vsako postavko je vodja delavnice ocenjevala na šeststopenjski lestvici, pri čemer ocena 6 pomeni najvišjo stopnjo strinjanja s trditvijo).

Delavnica:	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
Postavka:								
Je iniciativen	1,8	1,8	2,1	2,8	2,8	3,3	3,3	3,3
Se hitro naveliča	5,1	4,3	4,1	4,1	3,3	4,5	3,3	2,3
Besedno opisuje čustva	1,8	1,4	2,1	2,1	2,8	2,0	2,8	2,8
Izraža želje	1,4	1,8	2,8	3,3	2,8	3,3	3,3	3,3
Upošteva navodila	3,3	3,3	4,5	4,5	3,6	4,3	4,1	4,6
Daje pobude	1,1	2,0	2,3	3,3	2,8	3,3	3,3	3,8
Izraža želje po pridobivanju glasbenega znanja	1,8	2,3	3,3	3,3	2,8	3,3	3,3	3,8
Izraža zaupanje v svoje sposobnosti	1,1	1,8	1,8	5,1	2,0	2,8	2,8	2,8
Izraža želje po igranju instrumentov	2,8	3,6	5,1	2,8	4,8	5,1	5,0	5,0
Posluša glede na dogovorjena pravila	3,3	3,6	4,5	5,1	4,1	4,8	4,6	4,6
Se trudi pri ustvarjanju novega	1,8	1,8	1,8	2,8	1,8	2,0	2,1	2,8

Iniciativnost je glede na dobljene rezultate ocenjena malo slabše na začetku, v srednjih delavnicah se približuje srednji oceni in jo proti koncu malo preseže. Pri oceni druge postavke je v zadnjih delavnicah manj naveličanosti kot v prvih. Pri besednem opisovanju čustev se ocena za malenkost dviga do osme delavnice, ne preseže pa povprečne ocene. Malo višje se dvigne ocena izražanja želja. Upoštevanje navodil je v vseh delavnicah dokaj dobro ocenjeno, tudi tu. Tudi dajanje pobud in izražanje želja po pridobivanju novega znanja se giblje okoli srednje ocene, ki pa v zadnji delavnici nagiba k 4. Želja

po igranju instrumentov je bila tudi v tej skupini dokaj izražena že na začetku, trudili pa so se tudi pri ustvarjanju novega, saj se ocena od začetka do konca dvigne za celo stopnjo.

Pri ocenjevanju interesa za sodelovanje se kažejo zanimive razlike med posameznimi udeleženci. Zanimivo je, da nekateri iz mlajše skupine niso radi sodelovali v prvih individualnih delavnicah, medtem ko so proti koncu kazali večje zanimanje. V starejši skupini pa izstopa udeleženec, ki že pri uvodnem intervjuju ni kazal interesa za sodelovanje, med dvema udeležencema interes niha in je najmanjši v drugi delavnici drugega koraka. Se pa kažejo velike razlike glede želje po sodelovanju med ocenami v individualnih in skupinskih delavnicah. Medtem ko je večina udeležencev v individualnih delavnicah rada sodelovala in to proti koncu vedno bolj, so v skupinskih kar trije učenci v mlajši skupini izgubili voljo v četrti skupini prvega koraka, odstopanja se kažejo tudi v prvih dveh delavnicah drugega koraka, medtem ko v zadnjih dveh zopet raje sodelujejo. Starejša skupina je v začetku ocenjevala, da ne sodeluje rada, kar je zanesljivo - glede na dodatne informacije - odpor do samoocenjevanja in na splošno izpolnjevanja "nekih papirjev", ki jih po lastnih navedbah izopolnjujejo prepogosto. Glede na to, da se proti zadnjim delavnicam ocene višajo, sklepam, da so se izpolnjevanja že navadili, hkrati pa smo bili že toliko zaupljivi, da so bili z menoj solidarni, ker so vedeli, zakaj potrebujem podatke. Na splošno pa bi lahko, glede na rezultate ocenili, da so radi sodelovali, mlajši raje kot starejši in v individualnih delavnicah raje kot v skupinskih.

Ocena počutja med delavnico je v individualnih delavnicah pri mlajši skupini v glavnem ugodna, v glavnem se počutijo prijetno, izjema je zopet en udeleženec. Starejši svoje počutje ocenjujejo bolj previdno, vsekakor pa ocenjujejo svoje počutje v glavnem bližje prijetnemu počutju.

Razlike pa se kažejo med individualnimi in skupinskimi delavnicami. Pri mlajši skupini v srednjih delavnicah trije ocenjujejo svoje počutje manj ugodno kot v individualnih delavnicah. Tudi pri starejši skupini ocenjujejo počutje nekoliko manj prijetno kot v individualnih delavnicah.

Pri ocenjevanju likovnih izdelkov, ki so nastali ob glasbi in so jih ocenjevali likovni strokovnjaki glede na povezanost motiva z glasbo, domiselnost, izvirnost, izraznost in sugestivnost se je izkazalo, da je večina udeležencev dosegla višjo oceno drugega izdelka. Pri enem

udeležencu je bila ocena drugega izdelka enaka prvi, eden pa je dosegel pri drugem izdelku nižjo oceno. Če upoštevamo okoliščine, ki so razvidne iz podatkov prejšnjih ocenjevalnih letvic, lahko sklepamo, da je na oceno vplival zunanji dejavnik.

5. Razprava in zaključki

Glasba je v človekom življenju nedvomno pomembna, še posebej za mlade, saj so v obdobju intenzivnega osebnostnega in identitetnega oblikovanja. Glasba zanje ni zgolj umetnost ali zabava, ampak ima širše socialne razsežnosti. Oba vidika moramo imeti pred očmi tudi pri socialnopedagoškem delu, usmerjenem na tiste otroke in mladostnike, ki imajo psihosocialne težave. Čeprav ne moremo trditi, da je glasba za vse ljudi enako pomembna in da je za vse enako pomembna vrednota ter daje enake možnosti za osebnostno rast ali za optimalno pomoč pri reševanju problemov, vzgoji otrok ipd., pa je tudi ne kaže zanemariti, kar potrjuje veliko strokovnjakov z glasbenovzgojnega področja.

Že v diplomski raziskavi sem ugotovila, da je zanimanje za glasbo med vzgojitelji v vzgojnih in prevzgojnih domovih dokaj veliko. Le redki pa so imeli osnovno glasbeno izobrazbo ali so obvladali kakšen instrument. Med vzgojitelji sem spoznala tudi take, ki so svoje glasbeno znanje s pridom uporabljali v svojih skupinah. Opaziti je bilo pomanjkanje sistematičnega dela z glasbo, pri katerem se, po mojem mnenju, kažejo dobre možnosti za uspešno socialnopedagoško delo. Zato sem želela sestaviti nekakšen model, ki bi bil uporaben tudi za zavodske strokovne delavce z bolj šibkim glasbenim znanjem, pa z veliko lastnega interesa in interesa otrok oz. mladostnikov v njihovih skupinah. Ob spoznavanju različnih glasbenoterapevtskih modelov in upoštevanju značilnosti otrok/mladostnikov, ki živijo v vzgojnih zavodih, in potreb vzgojiteljev, se je izkazalo, da so nekateri elementi znanih glasbenih modelov uporabni tudi pri delu na socialnopedagoškem področju. V predstavljeni akcijski raziskavi so se izoblikovale vsebine in postopki, ki bi jih kazalo uporabljati v praksi in razvijati naprej, pri čemer povzemam glavne ugotovitve :

- med udeleženci je zelo zaželeno individualno delo,
- skupinska oblika nudi zlasti možnosti za komunikacijo in sodelovanje,
- otroci/mladostniki pripisujejo poseben pomen igranju na instrumente,

- petje je priljubljeno bolj, kot smo predvidevali
- poslušanje glasbe moramo usmerjati,
- pri razvijanju ustvarjalnosti je pomembno tudi likovno izražanje ob glasbi,
- ustvarjanje je zahtevno, ni pa med mladimi v vzgojnih domovih nemogoče,
- za glasbene dejavnosti bi bilo treba strokovnim delavcem omogočiti dodatno izobraževanje.

Kot zelo zaželeno se je med udeleženci izkazalo individualno delo. Tu so možnosti, da vzgojitelj z glasbo doseže nekatere vidike vzgojnih prizadevanj, kot so: vzpostavitev varnega polja za učinkovito vzgojno delovanje, vzpostavljanje odnosov z otrokom ali mladostnikom, ki težko navezuje stike, možnosti izražanja različnih čustev na družbeno sprejemljiv način, otroku prilagojeno usvajanje znanj, s katerimi se bo pokazal pred drugimi, spodbujanje razvijanja otrokovih oz. mladostnikovih močnih točk in oblikovanje temeljev za razvijanje otrokove ustvarjalnosti.

Skupinsko delo, ki pa se je izkazalo za bolj priljubljeno pri starejših udeležencih, nudi možnosti za: skupinsko muziciranje in s tem učenje sodelovanja, uveljavljanje otrok in mladostnikov v vrstniški skupini, gradnjo skupine oz. spodbujanje pripadnosti skupini in ustvarjanje zaupanja med člani, reševanje konfliktov med udeleženci, tudi takih, ki so nastali zunaj delavnic, spodbujanje ustvarjanja in ugodje, ki ga udeleženci lahko pri ustvarjanju doživljajo, navajanje na ustrezno komunikacijo z drugimi, navajanje na upoštevanje dogovorjenih pravil in ustrezen odnos do avtoritete vzgojitelja.

Poseben pomen pripisujejo udeleženci delavnic **igranju na instrumente**, ki je dokaj atraktivna zadeva. Otroci in mladostniki so v učenje instrumentov - najbolj zaželeni so kitara, bobni in sintetizator - pripravljeni vložiti določen napor. Zlasti pri mlajših je bil viden upad interesa v sredini, zato je treba pazljivo izbirati primerne skladbe. Pogosto se pridružijo težave v koncentraciji, specifične učne težave in hiperkinetičnost otrok, kar lahko s primerno glasbeno aktivnostjo blažimo (Orff, 1990). Verjetno ni treba posebej poudarjati, da zahteva učenje instrumenta, tudi za doseg osnovnega znanja, veliko vaje in je temu ustrezna tudi izraba prostega časa, navajanje na vztrajnost, natančnost, sistematičnost in pridobivanje delovnih na-

vad. Vse to je koristno tudi za druge vidike izobraževanja otrok in mladostnikov, pa tudi odraslih ljudi.

Petje je bolj pogosto in zaželeno, kot smo sklepali pred izvedbo delavnic. Otroci pojejo v šolskih zborih, ker imajo tudi možnost nastopanja, kar jih zelo pritegne. Tudi pri starejših so bili nastopi pomembna motivacija za delo. Primerno bi bilo, da bi se domovi, ki bi izvajali glasbene dejavnosti, potegovali za različne priložnosti, ki bi omogočale predstavitev pridobljenega znanja otrok in mladostnikov in tako spodbujale interes za učenje. Razen tega nudi učenje petja tudi druge prednosti. Premagovanje strahu pred petjem je že prvi korak pri odpiranju navzven, pri izražanju čustev in vzpostavljanju stikov z drugimi na dovolj varen način. Učenje osnov pevske tehnike pa nudi tudi pomoč pri premagovanju slabega fizičnega in psihičnega počutja.

Otroci in mladostniki zelo veliko časa preživijo ob poslušanju glasbe. Vzgojitelj lahko poskuša v okviru poslušanja glasbe sistematizirati in počasi širiti prostor za različne, še ne poslušane zvrsti. Tudi uvajanje resne glasbe ni nemogoče, včasih je pri otrocih in mladostnikih celo zaželeno. Taka glasba jim ustreza zlasti, kadar so nemirni ali se slabo počutijo. Tu je potrebnega nekaj sistematičnega dela za doseganje večjih učinkov. Ples ob poslušanju glasbe pa jim omogoča tudi ustrezno zabavo in sproščanje.

Omeniti velja tudi **likovno ustvarjanje** ob glasbi. Udeleženci delavnic so to počeli dovolj zavzeto, pokazalo se je tudi, da so bili pri tem zelo ustvarjalni. Z večkratnim izvajanjem te dejavnosti so postajali boljši tudi njihovi likovni izdelki. Programska glasba je udeležencem dajala ideje za izražanje, pozneje pa so že sami začeli iskati nove ideje, ki so se razmahnile ob glasbi, ki ni imela programske narave.

Ustvarjanje nove glasbe je zelo zahtevno. Tu se v začetku ponujajo možnosti za ustvarjanje novega besedila k že obstoječi melodiji. Obe skupini udeležencev sta si na tak način ustvarili himno že pred pričetkom delavnic z vzgojiteljicama. Izmišljanje ostinata (to je glasbene misli, ki se brez sprememb ponavlja v basu) k znanim melodijam je začetek, pozneje pa je tudi kakšen mladostnik pripravljen ob vzgojiteljevi pomoči ustvariti novo pesem v celoti. Pomanjkljivost je, da se pri tem od vzgojitelja pričakuje že kar poglobljeno glasbeno znanje.

V vzgojnih zavodih bi bilo po mojem dobro, da bi zaposlili vzgojitelja, ki ima dovolj glasbenega znanja in tudi dobro obvlada katerega od

najbolj zaželenih instrumentov. V optimalnih pogojih bi lahko posebej zaposlili tudi animatorja kulturnih dejavnosti. Za uvajanje integriranega glasbenega modela se je izkazalo, da mora to delo voditi oseba, ki ima glasbena znanja. Ta izvede cikel ob navzočnosti in sodelovanju pristojnega vzgojitelja. Za nadaljevanje bi bilo treba delavce domov spodbujati h glasbenemu izobraževanju, kar danes ob poplavi različnih glasbenih šol ni poseben problem. Dobro bi tudi bilo, da bi v zavodu določili vzgojitelja z največ interesa in znanja, ki bi vodil, spodbujal in razvijal glasbene in druge dejavnosti, ki spodbujajo ustvarjalnost. Omogočiti bi morali tudi konzultacije z glasbenimi pedagogi, ki bi vzgojiteljem pomagali pripraviti določeno delavnico ali jim svetovali pri pripravi. V zavodih, kjer imajo tudi osnovno šolo ali je ta v neposredni bližini, verjetno ni težko vzpostaviti stika s šolskim glasbenim pedagogom.

Omejitve na strani otrok in mladostnikov so, da vsi niso zainteresirani za aktivne glasbene dejavnosti. Nekateri imajo tudi šibko razvite dispozicije za glasbo, da se z njo ne želijo ukvarjati. Za začetek je smiselno vključevati le otroke in mladostnike, ki si tega želijo, ostali se po izkušnjah iz naših delavnic priključijo, ko vidijo, da ostanejo sami in da se imajo vrstniki v tej dejavnosti prijetno.

Uvajanje glasbenih modelov v delo na socialnopedagoškem področju zanesljivo ne bo odpravilo vseh problemov, s katerimi se srečujejo vzgojitelji v zavodih pri svojem delu. So pa majhen kamen v mozaiku različnih metod in sredstev, ki lahko delo olajšajo in obogatijo. Tistemu, ki tovrstno dejavnost vodi, razširijo možnost dejavnosti, otrokom/mladostnikom pa pomenijo hkrati učenje, sproščanje, izražanje in večanje kompetenc.

6. Literatura

Adam, F. (1982). Kvalitativna metodologija in akcijsko raziskovanje v sociologiji. *Časopis za kritiko znanosti*, 10 (53-54), 135-243.

Brake, M. (1987). *Sociologija mladinske kulture in mladinskih subkultur*. Ljubljana: Krt.

Christeller-Mees, E. (1988). *Kunsttherapie in Praxis*. Stuttgart: Urachhaus Johhanes M. Mayer GmbH Verlag.

Franco, G., di. (1994). *Voices as means to express emotions*. Ferrara: Conference proceedings, Volume 4.

Haber, de la Motte, H. (1990). *Psihologija glasbe*. Ljubljana: DZS.

Hegi, F. (1990). *Imptovisation und Musiktherapie*. Paderborn: Junfermann-Verlag.

Kemmis, S. (1990). Načrtovanje akcijske raziskave. V: Cerar, M.: *Kako se lotimo akcijskega raziskovanja v šoli*. Radovljica: SDP in Didakta, 6-23.

Marentič Požarnik, B. (1987). *Nova pota v izobraževanju učiteljev (Akcijsko raziskovanje kot model dopolnilnega izobraževanja učiteljev)*. Ljubljana: DZS.

McClellan, R. (1991). *The Healing Forces of Music*. Dorset: Element Books Ltd.

Mužić, V. (1994). Atributi kvalitativne in kvantitativne paradigme akcijskega raziskovanja. *Sodobna pedagogika*, 45 (1-2), 39-51.

Newham, P. (1993). *The singing cure*. London: Rider.

Orff, G. (1990). *Schlüsselbegriffe der Orff-Musiktherapie*. Muenchen: Psychologie Verlags Union.

Pepelnak, M. (1993). *Pomen glasbe pri vzgoji in prevzgoji otrok in mladostnikov z motnjami vedenja in osebnosti (diplomsko delo)*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Trstenjak, A. (1994). *Človek kot simbolično bitje*. Ljubljana: MK.

Izvorni znanstveni članek, prejet septembra 1999.